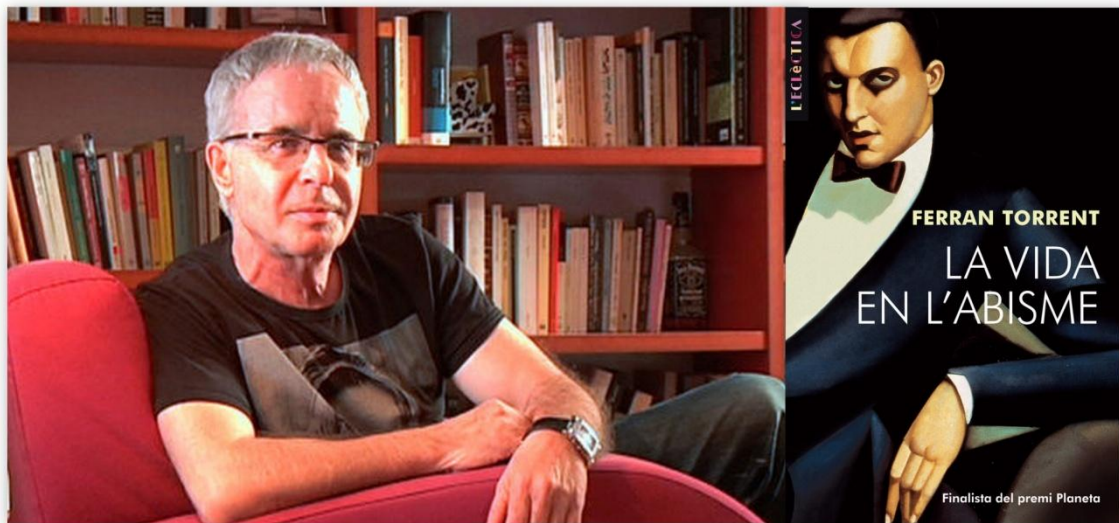

RUTA LITERÀRIA

La vida en l'abisme de Ferran Torrent: de la València dels anys 70 a l'actualitat

Innovació docent i iniciació a la investigació en educació
lingüística i literària

Carles Garcia i Ivars

Maria Dolors Pellicer Torres

Cristina Sánchez-Guijaldo González

Professor: Alexandre Bataller

Màster en Professor/a d'Educació Secundària

ÍNDEX

1. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA
 - 1.1. Caracterització dels alumnes
 - 1.2. Justificació de la ruta literària
 - 1.3. Objectius generals de l'eixida literària
 - 1.4. Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta
 - 1.4.1. Competències
 - 1.4.2. Continguts
 - 1.5. Data de realització
 - 1.6. Durada prevista
2. ASPECTES CONCRETS
 - 2.1. Llocs literaris que es visitaran
 - 2.2. Participants en la ruta
3. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS
 - 3.1. Activitats abans de la ruta
 - 3.2. Activitats durant la ruta
 - 3.3. Activitats després de la ruta
4. CONCLUSIONS
5. BIBLIOGRAFIA
6. ANNEXOS

1. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

Mitjançant la ruta literària proposem una forma diferent de treballar un llibre de lectura amb els alumnes de Batxillerat. En aquest cas, posem la literatura i el paisatge de Ferran Torrent al servei dels lectors amb la seua novel·la *La vida en l'abisme*.

1.1. Caracterització dels alumnes

Aquesta ruta literària està pensada per als alumnes de segon de Batxillerat de l'IES Barri del Carme de la ciutat de València. Com que és un centre de la capital del País Valencià, hem de tenir en compte que els alumnes són majoritàriament castellanoparlants. A més, aquest centre també és un conservatori, per tant, hi ha molts alumnes que es volen dedicar a la música i se senten lligats a aquesta.

1.2. Justificació de la ruta literària

L'obra *La vida en l'abisme* és una novel·la autobiogràfica que ens situa a la València dels anys 70 dominada pel joc il·legal, l'alcohol i els prostíbuls. En aquest entorn, destaca la figura del Rubio, personalitat que exercirà una influència decisiva en el Torrent d'aleshores, de 21 anys, antisistema i un tant desorientat pels esdeveniments de l'època. Amb tot açò, pensem que és una lectura recomanable per als alumnes per diversos motius:

1. Durant tota la novel·la ens trobem amb un llenguatge i estil clars, senzills i sobretot, espontanis i sincers, ja que l'autor fa un exercici autobiogràfic. Un exemple el trobem en aquest fragment extret del llibre:

«Durant alguns anys, en la trentena, vaig lamentar haver perdut temps d'estudi i reflexió. Però a mesura que el meu viatge enlloc, m'arrossegava des d'una notable confusió, vaig entendre, justament perquè vaig reflexionar, que sense el meu desig d'atipar-me de vida no hauria pogut dur a terme bona part del meu treball. Com alguns ens han recordat, s'escriu des de la malaltia mental, i el que no la tinga pitjor per a ell. Ignore quina és la meua tara; desconec si és mental o vital, o totes dues coses, però he trobat en la literatura la teràpia gairebé perfecta per crear els universos reals que m'interessen. Hauria d'estar profundament agraït a la mare que em va parir, que em féu sentir culpable; reconegut per

obligar-me a construir un món a la meua mida. I en aquest incís o apartat d'agraïments, no vull oblidar-me del que estic fent ara, literatura, salvavides que ha matisat el meu instint, vacil·lant, però esmolat, d'adreçar-me fins als límits d'allò que la gent normal amb una barreja de seny i inoperància, em diu sensatesa». (p. 157-158).

2. Per a conèixer un dels autors valencians més valorats actualment, ja que en aquesta novel·la l'autor es despulla davant del lector mostrant-nos aspectes de la seua vida que, potser, mai haguérem imaginat com l'exemple que veurem a continuació:

«Aleshores un dels meus ocis preferits era el joc. Encara ho és, però amb matisos. Vull dir que no em considere cap ludòpata, però em fascina. He tingut tots els vicis, però no n'he caigut irremeiablement en cap (també en això sóc un fracassat). Tanmateix, de tots, el joc és el que més m'atrau. [...] En el joc és on més comptes pendents tinc, per fascinació i temor. Com un trauma inesborrable. Una ferida mental que s'obrí una nit de juny de 1972, en una partida de copo». (p. 10).

3. Va ser finalista del Premi Planeta i, a més, és un gènere poc convencional per als alumnes, per tant, els obrirà a altres tipus de lectura.
4. Per a poder conèixer la il·legalitat de la València franquista dels anys 70 formada pel joc, l'alcohol, les prostitutes, els perdedors i algun ludòpata, que ens convida a la reflexió davant de la vida.
5. Per la relació del llibre amb l'assignatura d'Història d'Espanya, ja que en aquesta es donen continguts com el franquisme i la transició espanyola. Hem extret alguns exemples de l'obra que parlen del comunisme i del franquisme:

«Amb alguns joves i obrers –pocs- rebel·lats contra el sistema polític del franquisme, em vaig alçar amb les armes de la vida dissipada contra l'avorrida vida que el sistema i la família tenien plantejada per a mi. ¿Hi havia un acte més revolucionari que intentar infringir les normes essencials i elementals imperants? Entre la revolució social i política i la insurrecció immoral vaig triar el risc d'aquesta darrera. [...]. (p. 44)».

«[...] Eren els més perseguits, els més odiats, els únics que -si més no públicament- el règim reconeixia com a enemics. Refusava la seua ideologia,

però sentia una certa simpatia pels seus militants. Un dia de novembre de 1968 la premsa havia publicat la fotografia d'un comunista detingut [...] Antonio Palomares. La Brigada Político-social de València detingué trenta-sis dirigents del PCE [...]». (p. 45-46).

«L'estiu de 1969 Franco havia nomenat el príncep Juan Carlos com a successor [...]». (p. 46).

6. Per a veure tant els canvis historicoculturals i socials, com la transformació de la ciutat des del final del franquisme i de la transició fins als nostres dies. En són exemple aquests fragments de la novel·la:

«[...] aleshores encara amb horta esclatant i llauradors que vivien amb comoditat d'algunes fanecades de creïlles [...]». (p. 38).

«La majoria dels nostres avantpassats es dedicava a l'agricultura [...]». (p. 99).

«- Vull pagar-li.

- I jo cobrar-te.

- ¿M'accepta un carregament de fem?

- ¿Com?

- Merda de gallina –li vaig aclarir.

- ¿Merda de gallina? –el Rubio no entenia res.

- És un adob de primera classe –promocionà el llaurador. [...]». (p. 115).

Aquest últim fragment és molt representatiu, ja que un jugador vol pagar un deute amb un carregament de fem. Açò ens posa de manifest que als anys 70 l'agricultura i la ramaderia encara dominaven la major part de l'economia dels pobles, com bé se'ns diu en els fragments anteriors a aquest.

1.3. Objectius generals de l'eixida literària

Amb aquesta ruta literària pretenem que els alumnes del centre assolisquen els objectius següents:

- Consolidar l'hàbit de lectura.

- Llegir comprensiva i raonadament aquesta obra per tal d'analitzar-la i interpretar-la críticament.
- Conèixer elements relatius al context cultural, ideològic i lingüístic dels anys 70.
- Conèixer els espais on ocorre l'acció de la novel·la. Per tant, conèixer d'un mode diferent la ciutat on viuen.
- Desenvolupar la capacitat de treballar en equip.
- Potenciar la creativitat dels alumnes.
- Valorar i veure la literatura com una font de plaer i enriquiment personal.

1.4. Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta

1.4.1. Competències

Les característiques treballades a aquesta proposta ens permetran tractar les competències bàsiques que la Llei Orgànica 2/2006, 3 de maig, d'Educació estableix per al Batxillerat. Per a la realització d'aquesta activitat hem treballat a partir de les competències primera, segona, tercera, cinquena, sisena i huitena.

1. Competència comunicativa, lingüística i audiovisual
2. Competència artística i cultural
3. Competència per al tractament de la informació i competència digital
4. Competència matemàtica
5. Competència d'aprendre a aprendre
6. Competència d'autonomia i iniciativa personal
7. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic
8. Competència social i ciutadana

1.4.2. Continguts

Pel que fa als continguts concrets de l'assignatura *València: llengua i literatura*, de 2n de Batxillerat, que treballarem en aquesta ruta literària, podem destacar els pertanyents als blocs de comunicació, educació literària i tècniques de treball. En aquesta activitat es pretén que els alumnes treballen l'estructura narrativa de la novel·la i, per tant, valoren la importància de la subjectivitat als texts literaris i el seu reconeixement, comentari i utilització en les diferents formes d'expressió de la subjectivitat. També es pretén que els alumnes desenvolupen l'autonomia lectora i la valoració de la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres temps, a més d'establir contacte amb alguns dels autors o autores més importants de la literatura catalana dels segles XX i XXI; en aquest cas, el valencià Ferran Torrent. La ruta necessita de la utilització de les noves tecnologies, ja que els alumnes faran ús de les càmeres fotogràfiques per realitzar fotos dels llocs visitats i, a més, també utilitzaran les tecnologies de la informació i la comunicació de manera autònoma per a localització, selecció i organització de la informació.

1.5. Data de realització

Aquesta ruta es realitzarà en el segon trimestre. Els alumnes hauran llegit el llibre durant el mes de febrer i la ruta es realitzarà en el mes de març, concretament la setmana anterior a les Falles, festivitat a la ciutat de València. Per tant, aprofitarem aquesta setmana de març, ja que els alumnes es troben en un ambient ludicofestiu i no estan massa concentrats en la feina de classe, cosa que farà que es motiven per fer una eixida i treballar la lectura.

1.6. Durada prevista

La ruta literària que proposem té una durada prevista d'un dia lectiu complet, atés que no només visitarem els indrets de la ciutat de València que apareixen en la novel·la, sinó que també passarem pel poble de l'autor, Sedaví. Començarem a les 8.30h i acabarem a les 17.30h aproximadament.

2. ASPECTES CONCRETES

Una vegada ja justificada la tria de l'obra de Ferran Torrent i contextualitzada amb els alumnes amb què faríem la ruta literària, en quina data i la durada de la mateixa, passem a dissenyar de forma detallada els llocs que es visitaran concretament, en quin ordre ho farem, quin és l'horari aproximat de cada visita i amb qui realitzarien els alumnes aquest itinerari. Cal dir que els membres d'aquest treball vam poder compartir l'experiència de realitzar la ruta literària amb el mateix autor, on ens va explicar diverses anècdotes i ens va ajudar a situar en l'actualitat algun dels indrets dels anys 70 que apareixen al llarg de la novel·la.

2.1. Llocs literaris que es visitaran

Lloc	Hora
IES Barri del Carme	8.30
Barri xinés de València	8.45
Jefatura Central de Policia	9.30
Col·legi dels Jesuïtes	9.45
Finca de Ferro, Plaça de Sant Agustí	10.25
Asador del carrer Mossén Femades	10.30
Casino clandestí, carrer de la Creu Nova	10.35
Restaurant de la Real Societat Valenciana d'Agricultura	10.45
Esmorzar a la Plaça de l'Ajuntament	11.00
Puticlub la Caleta, carrer Cadis	11.45
Puticlub el Cartago, Avinguda Peris i Valero	12.00

Agafarem la línia 35 d'autobús des de l'avinguda Peris i Valero	12.15
Bar Guillermo, al Districte Marítim, carrer del Progrés	12.30
Bar/marisqueria de l'Avinguda del Port	12.45
Canòdrom de l'Avinguda del Port	13.00
Agafarem la línia 40 d'autobús des de Manel Candela per a anar a l'Estació del Nord	13.15
Estació del Nord per a agafar el tren direcció Alfafar/Benetússer	13.30
Casa de Ferran Torrent, Sedaví	13.45
Casino de Sedaví	14.00
Dinar	14.00-15.00
Casa de Java	15.15
Banc de Sedaví	15.30
Xerrada amb Ferran Torrent	15.30-16.30
Estació d'Alfafar/Benetússer	16.45
Estació del Nord	17.00
IES Barri del Carme	17.15-17.30

Preu de la ruta:

- Autobús: 1,50 € per trajecte = 3 € en total (llevat que els alumnes tinguin bonobús).
- Tren: 2,40 € (anada i tornada).

2.2. Participants en la ruta

Els participants de la ruta literària seran les dues classes de 2n de Batxillerat del centre IES Barri del Carme, que aniran acompanyats en la seua visita pels carrers de València i Sedaví pels professors del Departament de Valencià i el Departament d'Història que imparteixen classe en Batxillerat.

A més, quan la ruta passe pel poble de Sedaví, tindrem com a mediador literari al mateix escriptor de la novel·la, Ferran Torrent, amb el qual els alumnes tindran un col·loqui per a preguntar i debatre tot allò que desitgen amb ell. Cal dir que els alumnes hauran de portar els seus exemplars de *La vida en l'abisme* de forma individual, atés que llegirem els fragments més significatius de la novel·la en cada indret que visitem.

3. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS

La seqüència d'activitats programades per a aquesta ruta literària la dividirem en: les tasques que els alumnes realitzaran abans de fer la ruta, les activitats que faran durant la mateixa ruta i en els exercicis que compliran després de la ruta.

3.1. Activitats abans de la ruta

- El professor d'Història, abans de la lectura del llibre, farà una contextualització de l'Estat espanyol dels anys 70, amb una especial atenció a les timbes il·legals i les vides al límit que es donaren lloc en eixos moments.
- Els alumnes hauran llegit l'obra, ja que serà la lectura obligatòria del trimestre. Per comprovar que l'han llegit, farem un debat amb preguntes, moderador i torns de paraula. A més, se'ls avisarà que durant la lectura hauran de subratllar tots els llocs que apareguen al llibre per a després situar-los en el *Google Maps*.
- Treballar els personatges: caracterització dels més importants com són Torrent, Rubio, Rosa i Juanito el Moro. A continuació posarem com a exemple algunes de les definicions d'aquests personatges extretes del llibre perquè els alumnes endevinen de quin personatge es tracta:

«L'any 1972 jo tenia vint-i-un anys i era fracassat absolut, un individu sense cap mena de perspectiva en la vida, dotat d'una rebel·lia sense ideals, un hiperactiu desvagat, confós, desorientat, que no sabia ben bé el que volia, perquè tot allò que desitjava fer, l'únic afany que em motivava, estava en les profunditats de la immoralitat més manifesta de l'època, i les exigències socials diguem-ne més racionals les desobeïa sistemàticament, sense acabar, però, de destruir-les per un temor atàvic, incommensurable, que em tenallava.

Era allò que es coneix com un «cas», un membre inadaptat d'una família de classe mitjana perfectament adaptada a les regles, a la mediocritat. Tot el que es considerava normal em repel·lia. Odiava els bons estudiants, els joves correctes que complien la funció social planificada, els costums uniformadors que no deixaven lloc a la singularitat. L'educació rebuda, encotillada i rígida, m'havia convertit en un petit misantrop que només trobava un cert consol en determinats ambients que a la fi, indefectiblement, m'avorrien.

Em debatia entre la por de tallar radicalment amb les meues arrels formatives i socials i l'ansietat per trobar un camí propi, exclusiu, al marge de tots, fins i tot, del nucli més fals i potent: la família. [...]». (p. 8).

«Ros, de cabells frondosos i amotinats, tenia una presència colpidora, aparença nòrdica, per bé que les seues formes, la manera innata de produir-se, s'atenien a les convencions llavors a l'ús del mascle mediterrani». (p.11).

«[...] Més que atractiva era guapa, molt guapa, no tan eròtica com sensual, estranya en el comportament tímid, educat si el comparàvem amb les maneres gairebé grolleres que fan servir unes dones acostumades al tracte amb tipus que es creuen amb dret de tot pel fet de pagar [...]. Era de Jaén [...] galtes fines i mancades de maquillatge espès d'ús obligat als prostíbuls [...]». (p. 28).

«Durant uns anys, Juanito el Moro s'ocupà de la barra del casino, primer com a empleat i més tard fent-se'n càrrec de la gerència. [...] Fou el primer moro immigrant de la contornada. D'alçada estàndard, cepat en la gimnàstica, el seu aspecte remetia a un passat tenebrós [...]. Al seu rostre d'àrab occidentalitzat duia impresos els vicis més inconfessables [...]. Simpàtic i juganer, tanmateix, sabé guanyar-se la confiança d'una clientela en principi aprensiva davant d'un immigrant d'entrada sospitós [...]. Immigrant, insistisc, en principi sospitós,

maldava, d'una banda, per aferrar-se a la nostra juvenil tolerància lliure de prejudicis, i intentava, de l'altra, congraciar-se les forces vives del poble: l'alcalde, el caporal de la guàrdia civil i el capellà. [...]». (p. 34-35).

- A partir del fragment presentat, els alumnes buscaran per grups les diferències existents entre un jugador i un ludòpata per a després comentar-ho entre tots, ja que és un concepte que s'ha de tenir clar per a entendre la filosofia del llibre.

«[...] - Ho he fet per ell i per la família. Esta gent porta moltes desgràcies. Se'ls ha de tractar amb duresa.

Si més no, era irònic que ell, una llegenda del joc, el gran tafur de València, exercira de moralista amb un humil ludòpata [...]». (p. 117).

- Elaboració de la ruta, amb els llocs que visitarem, mitjançant el *Google Maps*. Recordem que els alumnes ja hauran de tenir localitzats els llocs que apareixen al llarg de la novel·la.

3.2. Activitats durant la ruta

Aquesta eixida està dividida en dues parts: la ruta per València i la ruta per Sedaví. En tots els llocs assenyalats a la ruta, els alumnes llegiran els fragments més importants de l'obra on apareixen els indrets visitats. A més, es gravaran utilitzant càmeres de vídeo, de fotos o els seus propis mòbils.

- **8.30:** Eixida de la ruta des de l'IES Barri del Carme, centre on estudien els nostres alumnes.
- **8.45:** La primera parada és el barri xinès de València, ja que es troba molt a prop de l'institut. En aquest lloc els alumnes llegiran el fragment següent:

«El capellà del poble era especialment odiós. A tall d'exemple contaré que un diumenge, en la missa major, des de la trona, delatà amb noms i cognoms todos los jóvenes de buena familia que van al **barrio chino de Valencia**». La notícia somogué els fonaments morals de la societat oficial del poble. [...] S'oblidà de denunciar un

col·lega d'ell, capellà d'una població propera, que amb barret i gavadina visitava, i no amb maneres de turista, l'esmentat barri. Però ja se sap que, llevat dels escriptors i artistes en general, tots els gremis són proteccionistes.» (p. 36).

- **9.30:** Seguidament, visitarem la Jefatura Central de Policia, on llegirem el fragment següent de la novel·la:

«Un seguit de cops estrepitosos va sonar a la porta del pis. Silenci de tothom i una veu potent que hi penetrà des de l'exterior:

- ¡Policía! ¡Abrán la Puerta inmediatamente! [...]

- Salgan de uno en uno hasta la calle.

Al carrer quatre policies arrengrerats en dues files ens ajudaven amb la porra a entrar en un furgó. Després dugueren la resta de detinguts a un altre. el Rubio no va pujar al meu. Hauria estat tranquil·litzador que m'informara què s'havia de fer en aquests casos. Li suposava una certa experiència. Fins a la **Jefatura Central** tothom guardà silenci. Viatjàvem amb dos policies asseguts arran de la porta. Comentaven coses de la feina, guàrdies i torns que havien de complir el cap de setmana, i semblaven disconformes.» (pàg. 130-131).

- **09.45:** La pròxima parada en la ruta és el col·legi dels Jesuïtes, lloc on l'escriptor va estudiar quan era un xiquet. Els alumnes llegiran aquests fragments:

«Ignore què els va empipar més, si el fet que treballara en un magatzem dubtós després de cinc anys en un **col·legi de jesuïtes** o la disciplina, manotada a les mosques inclosa, amb què els havia mentit.» (pàg. 85).

«L'únic títol que tenia en economia era la meua rapidesa mental en un concurs de sumes que havien organitzat **els jesuïtes**, en el qual havia quedat el primer. Avui dia encara sorpren els amics (i algunes xiques) amb aquesta habilitat.» (p. 159).

- **10.25:** La ruta seguirà fins a la plaça de Sant Agustí per a veure la Finca de Ferro. Els alumnes llegiran el fragment més important de la novel·la on apareix la Finca de Ferro:

«Acudírem a un pis de la **Finca de Ferro**, a la Plaça de Sant Agustí, convocats per a una partida de cinquanta-quatre, joc en què els diners guanyats han de romandre durant tota la partida a la taula. No pots posar-te'ls a la butxaca i jugar només amb una part dels guanys a fi de preservar-ne l'altra, perquè l'envit «me'ls jugue a tots» t'obliga a apostar els diners que tens, amb el matís que si l'altre en té menys pagues la seua quantitat i si en té més que tu pagues la seua.» (pàg. 56).

- **10.30:** A continuació visitarem l'Asador del carrer Mossén Femades, on l'autor sopava amb el Rubio.

«El mateix dia vaig comunicar el fet al Rubio. Li ho vaig dir mentre devoràvem, en un **asador**, unes sensacionals xulletes de cabrit i un vi, supose de factura excel·lent, exposant-ho de forma que no capira la inquietud, però que fóra conscient fins a quin punt el clau es reblava, per bé que la seua consciència del risc era tan relativa que les formes, tot i que subtils (condicionades pel sopar), resultaven inútils.» (pàg. 121).

- **10.35:** Després, anirem a veure el casino clandestí. Allí, els nostres alumnes llegiran el fragment següent:

«Ignore si perquè aquella nit, havent sopat, anàrem a un casino clandestí, o bé perquè estava més que mai esperonat pel joc, el Rubio, amb posat somiador, mentre preníem un cafè i xamàvem dos havans.» (p. 122).

- **10.45:** Visita a la Real Societat Agrícola de València. Lectura del fragment corresponent per part dels alumnes.

«A.C. em va citar al restaurant de la **Real Sociedad Agrícola de Valencia**, el local més clàssic i vetust de la ciutat. A.C. era el típic jugador que havia perdut, a causa del joc, la família. Malgrat, però, que calculava en més de cent milions de pessetes els diners que s'havia deixat en les taules de joc,

gaudia d'una bona posició econòmica, gràcies al fet que els negocis de la construcció sempre li havien funcionat. Vivia en un hotel i dinava sovint a la seu de la **Real Sociedad**, on de vesprada tenien lloc partides de cartes que li servien d'entreteniment.» (pàg. 172).

- **11.00:** Per fer un descans i esmorzar tots junts, realitzarem una parada a la Plaça de l'Ajuntament de València, on els alumnes podran observar des de més prop els edificis històrics de l'Ajuntament de València i Correus.
- **11.45:** Visita al carrer Cadis, on als anys 70 es trobava el bar/prostíbul la Caleta, lloc molt visitat per l'autor i el Rubio.

«Una hora després, el Rubio i jo estàvem a la barra del **Bar la Caleta**, local de putes situat al carrer Cadis de València.» (pàg.21).

«L'atmosfera tènica de **la Caleta**, un antre llandrós amb bagasses que semblaven contractades per animar un geriàtric, amb tot de burilles, papers i alguna escopinada per terra, embolcallat de fumaguera dels cigarrets, no m'ajudava a veure amb optimisme l'esdevenidor.» (pàg. 23).

- **12.00:** Després, anirem cap a l'avinguda de Peris i Valero, on es trobava el Cartago, puticlub on l'autor i el Rubio passaven moltes nits. A continuació, els

alumnes llegiran una sèrie de fragments on apareix l'escena i, a més, d'altres en què apareix la Rosa, una prostituta que el Rubio va conèixer al Cartago.

«Encara no m'hi havia negat quan ja m'havia proposat d'anar al **Cartago**, un local situat a l'Avinguda de Peris i Valero. Era tard i em sentia cansat, però aleshores m'esforçava a no decebre a ningú capaç d'iniciatives nocturnes. La nit

desfermava en mi un instint de rebel·lió bàsic, fonamental. M'esperonava la curiositat per tot allò que amagava, allò que la llum del dia no deixava veure. Coneixia el **Cartago** de les meues incursions solitàries. Eren visites ràpides, llambrecs que introduïa en el món prohibit i que amb prou

feines em donaven una visió clara d'un ambient on et trobes perdut perquè la teua estranyesa revela als altres una experiència mínima. Amb la companyia del Rubio l'atmosfera tèrbola d'aquells locals es tornava familiar». (p.26-27).

«[...]El Rubio tenia una xica i la Caleta havia estat una parada per fer temps.

- Rosa, la meua princesa.

Era de Jaén, i no era ben bé una princesa, segons m'explicà ella amb un vocabulari migrat, amb una mirada com si demanara disculpes per exercir un ofici que potser creia que jo considerava detestable, atès que el meu comportament, la desimboltura que irradiava, tampoc hi encaixava. [...] Ignorava quina relació mantenien, però no hi veia una mera transacció comercial en canvi de sexe, per bé que Rosa

era innegablement una prostituta tot i la seua anormalitat ambiental». (pàg. 28).

«- He anat al **Cartago** a buscar-te.

- No has trobat Rosa, ¿oi?

- [...]

- Era una princesa –em digué el Rubio-. Ara està al lloc que una dona com ella ha de tindre.

- ¿On?

- Al seu poble, amb el seu germà. L'única família que tenia.

- [...] (pàg. 147-148).

- **12:30:** La següent parada es troba al final de l'Avinguda del Port, per això agafarem l'autobús de la línia 35, que ens deixarà en la nostra pròxima visita, el bar Casa Guillermo, que al llibre apareix sota la direcció de 'carrer del Districte Marítim'.

«[...] Una veu que no vaig reconèixer em va citar en **un carrer del Districte Marítim de la ciutat**. Hi vaig anar [...]. Entràrem en un bar, em donà les gràcies, jo la bossa, em convidà a una canya i no em deixà marxar sense sotmetre'm a un míting del qual recorde [...] les darreres paraules: «El futur és dels comunistes.»» (pàg. 166- 167).

- **12:45:** Seguidament, visitarem el bar on l'autor i els seus companys menjaven marisc fresc. En aquest punt, els alumnes podran observar els edificis històrics del Port de València.

«M'ho plantejà a les cinc de la matinada en un **bar de l'avinguda del Port** on solíem acudir a menjar marisc fresc acabat d'eixir de la subhasta.» (pàg. 50).

«Sovint, quan de matinada, havent acabat una partida, anàvem a **un dels bars encara oberts de l'Avinyuda del Port** a menjar o fer-nos una copa –eren locals que a aquelles hores també acollien dones de vida nocturna-, [...]» (pàg. 60).

«Durant el trajecte al **bar del port** on de matinada ens desdejunàvem amb marisc fresc [...]» (p. 106).

- **13.00:** Per a visitar la parada següent caminarem per l’Avinguda del Port per tal de veure on es trobava el Canòdrom.

«Diumenge, si no trobava partida de vesprada, anava al **canòdrom de l’avinguda del Port** [...]» (pàg. 68).

- **13.15/13.30:** Després, caminarem fins a Manel Candela, on agafarem l’autobús número 40 que ens deixarà en l’Estació del Nord. Allí és on agafarem el tren que ens deixarà a Alfafar-Benetússer, per a visitar Sedaví, el poble de Ferran Torrent.

- **13.45:** Visitarem la casa de l’autor, on ens trobarem amb ell per tal que ens acompanye a fer la ruta pel seu poble. Aquesta casa està reformada, però és l’antiga casa dels seus pares que apareix a la novel·la.

- **14.00:** Aprofitant la companyia de l’autor, ens traslladarem fins el Casino, on dinarem amb els alumnes. Allí, els alumnes recitaran alguns dels fragments de la novel·la.

«En la dècada dels setanta, a València es jugava molt. Probablement els **casinos**, els centres socials per antonomàsia dels pobles –*Centro Cultural y Recreativo, es deia el de Sedaví*, i era com aquells centres del règim que anomenats *de Educación y Descanso*: amb molt de descans i poca educació-, desenvolupaven un rol

determinat en la nostra inclinació al joc, atès que eren exclusivament recreatius». (pàg. 99).

- **15.15:** A continuació visitarem la casa de Java, on Ferran Torrent va conèixer al Rubio i on també va perdre 9000 pessetes jugant al copo.

«A **casa Java** només hi entraven els jugadors [...]. Era per això que al copo, jugàvem en privat, a **casa de Java**. [...] Allí, durant aquella

partida que conservaré sempre en la memòria, vaig conèixer el Rubio.[...]» (pàg. 11).

- **15.30:** Per últim, visitarem el banc del poble on Ferran Torrent i el Rubio demanaven els préstecs per poder jugar les partides. Després d'aquesta visita, realitzarem una xerrada amb l'autor, que explicarà als alumnes els trets més importants de la novel·la i atindrà a les seues preguntes.

- **16.45:** Finalment, agafarem el tren per tornar al lloc d'eixida de la ruta, l'IES Barri del Carme.

3.3. Activitats després de la ruta

Una vegada ja acabada la ruta, proposem dues activitats perquè els alumnes treballen i reflexionen:

- La visualització de la pel·lícula *La vida abismal* (2007) de Ventura Pons, inspirada en la novel·la de Ferran Torrent.
- Una vegada ja hagen vist el film, hauran de realitzar un treball escrit individual amb les semblances i diferències entre el llibre i la pel·lícula.
- A més, i com a cloenda d'aquest itinerari, els alumnes faran una redacció sobre l'experiència viscuda amb la ruta literària on donaran la seua opinió personal, proposaran suggeriments de millora, comentaran què en destaquen d'allò viscut, si repetirien l'experiència, si consideren apropiada la novel·la a la seua edat o no, etc.

4. CONCLUSIONS

La ruta es realitzarà amb els alumnes de 2n de Batxillerat, ja que aquests alumnes estudien els autors contemporanis en aquest curs i són alumnes amb un cert nivell literari, una certa maduresa i una certa capacitat per a entendre el missatge de la

novel·la. Per tant, pensem que el comportament dels alumnes serà el correcte davant d'aquesta activitat, perquè els pareixerà una ruta interessant on podran observar el canvi de la València dels anys 70 fins a l'actualitat.

Hem de dir que la ruta literària té finalitats acadèmiques pel fet que comporta la realització d'un treball abans, durant i després de la realització de la ruta. D'aquesta manera, forma part de l'apartat de lectura de l'assignatura que constituirà un 20% de la nota final i del segon trimestre de l'assignatura.

Així, en primer lloc, els alumnes s'hauran de llegir el llibre per a la setmana d'abans de Falles. Hem decidit que aquesta setmana seria la idònia perquè els alumnes ja es troben en un ambient ludicofestiu i, potser, estan un poc desconcentrats a classe. La lectura d'aquest, suposarà el 40% de la nota final de lectura. Per a comprovar que els alumnes s'han llegit el llibre, es farà un debat a classe, amb preguntes amb moderador i torns de paraula.

En segon lloc, avaluarem les activitats que farem abans, durant i després de l'eixida, les quals obtindran una puntuació del 20% de la nota final de lectura. Per últim, el 40% restant serà per a avaluar l'assistència i la participació en la ruta.

Hem de dir que en aquesta ruta els alumnes no veuran cap monument de patrimoni cultural o natural, però creguem que seria una bona opció fer-la perquè podran observar els canvis que ha sofert la ciutat de València, així com també reflexionar sobre aspectes de la vida dels anys 70, on alguns vivien sota els efectes permanents de l'alcohol i les drogues, freqüentaven prostíbuls i jugaven de forma clandestina. Pot ser interessant per als alumnes, que el mateix Ferran Torrent explique la seua experiència personal i la de persones que l'envolten, narrant aquest tipus de vida i de com s'ha de saber eixir d'ella sent plenament conscient de com es pot acabar. També, que l'autor els explique per què es vivia aquest tipus de vida en els anys 70, baix la dictadura franquista, on potser es vivia tota aquesta forma de vida com a acte de rebel·lia davant la dictadura, la repressió i la falta de llibertat.

En resum, ha estat una gran experiència poder haver realitzat aquesta ruta literària amb el mateix autor de la novel·la, Ferran Torrent, poder compartir les seues experiències personals, realitzar la ruta amb ell i poder entendre millor la seua visió i opinió. Ha estat una experiència enriquidora i gratificant.

5. BIBLIOGRAFIA

TORRENT, Ferran (2005), *La vida en l'abisme*, Alzira, Bromera.

6. ANNEXOS

6.1. Autorització per a fer la ruta literària:

Benvolguts mares i pares,

Ens posem en contacte amb vostés per informar-los que el pròxim 14 de març tenim programada una eixida per València i Sedaví per tal de realitzar una ruta literària sobre el llibre que han llegit els seus fills i filles en l'assignatura de *Valencià: Llengua i Literatura*. L'activitat costarà 5,40 euros (3 euros dels dos viatges que realitzarem en l'autobús urbà de València + 2,40 del bitllet de tren d'anada i tornada a l'estació d'Alfagar/Benetússer des d'on partirem cap a Sedaví).

L'hora d'eixida prevista és a les 8.30 hores des del centre escolar i l'hora aproximada de tornada serà cap a les 17.15 hores al mateix centre. A més, els alumnes hauran de portar roba i calçat còmodes, així com esmorzar i dinar, llevat que vulguen comprar-se'l.

Preguem signen la següent autorització per confirmar l'assistència dels seus fills i filles.

Gràcies.

.....

En/Na:

Amb DNI:, autoritza a l'alumne/a:

a participar en la realització de la ruta literària el 10 de març de 2014.

Data: Signatura:

6.2. Com ens vam posar en contacte amb Ferran Torrent

Cristina Sánchez @CristinaSan91 20 gen.

Bona nit, @ferrantorrentll. Som 3 alumnes del Màster de Secundària i estem llegint "La vida en l'abisme" per realitzar una ruta literària.

Ferran Torrent @ferrantorrentll 20 gen.
@CristinaSan91 teniu resposta per DM

The screenshot shows three separate Twitter Direct Message (DM) conversations with Ferran Torrent (@ferrantorrentll) on January 20, 2014. Each conversation is shown in a separate window with a blue header containing the user's name and handle. The time shown in the status bar is 23:39.

- Conversation 1 (Left):** Ferran asks "Podem parlar per acf. D'on sou?". The user replies "Ah, ja ho he vist. Sou de Carlet. Quina ruta voleu fer? Alguns llocs esmentats a la novel.la ja no existeixen". Ferran replies "Jo sóc d Carlet, xrò els meus companys sn d'Alzira i València". The user replies "Hem pactat amb el professor fer la ruta per València per a alumnes de 1r de batxillerat".
- Conversation 2 (Middle):** Ferran asks "Doncs, voldríem saber això, on es situen els llocs q ja no existeixen, x tal d'anar-hi i fotografiar el q hi ha en aquest moment". The user replies "Quina edat tenen?". Ferran replies "Ets filòoga? Tens un català prou aseaeet". The user replies "Quina edat tenen els alumnes, vull dir".
- Conversation 3 (Right):** Ferran asks "Els alumnes tenen entre 16 i 17 anys. ... com q és una activitat q fem per a un assignatura del Màster d'Educació Secundària, hem pnsat q". The user replies "Aquests alumnes són els millors x fer l'activitat i llegir el llibre". Ferran replies "Sí, els 3 sm filòlegs catalans". The user replies "Què heu pensat?". Ferran replies "Quins llocs us interessen?".

At the bottom of each window, there is a text input field with the placeholder "Comienza un nuevo mensaje" and a character count of "140". To the right of the input field is an "ENVIAR" button.

The screenshot shows three separate Twitter Direct Message (DM) conversations with Ferran Torrent (@ferrantorrentll) on January 20, 2014. Each conversation is shown in a separate window with a blue header containing the user's name and handle. The time shown in the status bar is 23:40.

- Conversation 1 (Left):** Ferran asks "Hem pensat d comnçar la ruta des de l'institut del Carme, simulant q els nostres alumnes sn d'aquell ies". The user replies "Voleu conèixer el fill del Rubio?". Ferran replies "Partides de cartes?". The user replies "Prostíbuls que abans es deien barres americanes?". Ferran replies "No és una activitat escolar, tot això".
- Conversation 2 (Middle):** Ferran asks "Els pares us mataran". The user replies "L'activitat se suposa q hauria de visitar els llocs físics q apareixen al llibre, o b el q hui en dia hi ha en aquell lloc". Ferran replies "sí, hahaha". The user replies "Haviem pensat de fer la ruta pels llocs i després al treball posar les fotos,fotos del q abans hi havia i el q hi ha ara".
- Conversation 3 (Right):** Ferran asks "Bé, fem una cosa. Envieu-me l'excursió que us interessa i veurè si us puc ajudar. Ok?". The user replies "Agafeu el llibre i assenyalau els llocs. No els recorde tots". Ferran replies "Val". The user replies "Sí, estem fent això. LLegint el llibre i assenyalant els llocs per tal de fer 1 llistat i mirar de fer la ruta, però clar.. . Com q no sabem".

At the bottom of each window, there is a text input field with the placeholder "Comienza un nuevo mensaje" and a character count of "140". To the right of the input field is an "ENVIAR" button.

